

Een zuivere schim in een vervuilde schepping

Poetry International Rotterdam: Wereldwijde top en lokaal icoon

Cultuurplan Stichting Poetry International 2017-2020

Bas Kwakman, februari 2016

INHOUD

- 1 Missie, visie en strategie
  - 1.1 Missie
  - 1.2 Visie
  - 1.3 Strategie
    - 1.3.1 Poetry International Festival
    - 1.3.2 Poetryinternationalweb
    - 1.3.3 Internationale en nationale poëzie
    - 1.3.4 Samenwerking
    - 1.3.5 Internationalisering
    - 1.3.6 Ondernemen

- 2 Terugblik en vooruitblik
  - 2.1 Terugblik
  - 2.2 Conclusie
  - 2.3 Vooruitblik

- 3 Het publiek van Poetry International
  - 3.1 Het huidige publiek
  - 3.2 Het publiek 2017-2020

- 4 Poetry International en de stad
  - 4.1 Stad van vele talen en culturen
  - 4.2 Lokale samenwerking

1 Een zuivere schim in een vervuilde schepping

1.1 Missie

Een ruimteschip heeft geen anker

Van alle cultuuruitingen die ons leven verrijken, die onze samenleving bezielen en kleur geven, die de mens uit het alledaagse kunnen halen en de geest kunnen laten waaien, is het misschien wel de poëzie die er het best in slaagt het denken op een hoger plan te brengen, die werelden opent die tegelijk nieuw en toch vertrouwd zijn, die ons troost en begeestert en ons de middelen aanreikt om ons met het onzegbare en onbegrijpelijke te verstaan. In dat besef opereert Poetry International.

Poëzie is een van de krachtigste middelen om het denken te veranderen en vanwege die kwaliteit neemt poëzie een bijzondere plaats in onze cultuur in. Een cultuur die aan de ene kant nadrukkelijk verbonden is met Nederland en zijn geschiedenis, maar in steeds belangrijker mate een geglobaliseerde cultuur is. De wereld waarvan we actief en iedere dag deel uitmaken, houdt allang niet meer op bij onze landsgrenzen. We zien concerten via YouTube, we luisteren naar interessante lezingen via Tedx Talks, we downloaden podcasts van This American Life; via Streetview verkennen we alvast de straten waar we binnenkort in levenden lijve doorheen zullen lopen. We kijken even gemakkelijk binnen bij een huis in Amherst, Praag, Key West, Lissabon of Aracataca als bij dat van de bureu. We zijn getuige van wat er op de wereld plaatsvindt en delen dit op sociale media met vrienden, bekenden en geestverwanten. We gaan de dialoog aan met de rest van de wereld. We delen onze smaken en opvattingen met mensen uit allerlei landen en we laten die anderen ook toe in het denken en het debatteren over de wereld. Juist vanwege de betekenis die poëzie heeft in de verrijking van het denken en vanwege het feit dat de cultuur in Nederland deel uitmaakt van het internationale culturele landschap ziet Poetry International het als haar missie om de internationale poëzie een prominente plaats in het Nederlands cultuuraanbod te geven.

1.2 Visie en strategie

Allerhande talen vliegen boven deze wereld

Poetry International selecteert goede, nieuwe en spraakmakende poëzie van over de hele wereld en presenteert deze op het jaarlijkse Poetry International Festival in Rotterdam, in speciale programma's in de stad en daarbuiten en via de digitale kanalen van *poetryinternationalweb* aan een internationaal, nationaal en lokaal publiek. Dit alles met als doel mensen te laten genieten van en in aanraking te brengen met nieuwe en fascinerende taaluitingen, om in te spelen op de behoefte aan schoonheid en avontuur en mensen te verleiden aan hun denken nieuwe richtingen en associaties toe te voegen.

Poetry International kiest zijn dichters, thema's en programma's autonoom, met oog voor de actualiteit en de mechanismen die achter die actualiteit werkzaam zijn. De professionaliteit, de specialismen en de ervaring van de programmeurs staan garant voor de kwaliteit. De programmering van Poetry International toont, zoals de NRC op 13 juni 2014 schreef, *'een anti-opportunisme dat zeldzaam is geworden. Laten er vooral plaatsen blijven waar bij literatuur onbekommerd gekeken wordt naar wat er staat.'* De hoge kwaliteitsnorm, de autonome keuzes, de onderbouwing van de programmering vanuit een specifieke, actuele thematiek en de organisatie van programma's, waarin de poëzie en het publiek elkaar ontmoeten, maken Poetry International tot een belangrijke organisatie binnen het Rotterdamse en Nederlandse culturele landschap en tot een vooraanstaande literaire organisatie in de wereld.

In de periode 2017-2020 staan de begrippen internationaal en digitaal centraal. Dit betekent dat Poetry International de kwaliteit die zij nu al decennia laat zien en de reputatie die daarvan het gevolg is niet alleen koestert, maar beschouwt als uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling van het Poetry International Festival en *poetryinternationalweb*.

De lat ligt hoog en dat kan ook niet anders bij een organisatie als Poetry International. In 2020 heeft het festival een bereik van 5000 bezoeken (2015: 4200) en *poetryinternationalweb* 5000 webbezoeken per dag (2015: 3370). Het festival staat in 2020 nationaal en internationaal nog altijd bekend als inspirerend, hoogwaardig, vernieuwend en toonaangevend en de internationale website als een van de belangrijkste, innovatiefste en meest toegankelijke digitale bronnen voor internationale poëzie. In 2017-2020 wordt nauw samengewerkt met tal van relevante lokale, nationale en internationale partners, uit de literaire sector, andere kunst disciplines en culturele, sociaal-maatschappelijke en politieke sectoren. Centraal hierbij staan kwaliteit, professionaliteit, internationale focus en publieksbereik.

1.3 Strategie

1.3.1 Poetry International Festival

Ik zag de wereld in dat café in Rotterdam

Doelen Poetry International Festival 2017-2020:

- Krachtige en inspirerende presentatie van internationale poëzie aan een Nederlandstalig publiek, waaronder dichters;
- Krachtige en inspirerende presentatie van Nederlandstalige poëzie aan een buitenlands publiek, waaronder dichters;
- Verbreding publieksbereik door een nieuwe, laagdrempelige locatie binnen het Ro Theater en samenwerking met plaatselijke culturele partners (Witte de Withstraat);
- Versterken internationale positie door unieke, zichtbare programmering, optimale presentatie en samenwerking met internationale partners;
- Inbedding dichters in programma's rond aan de actualiteit ontleende thematiek;
- Verbreding festivalpodia naar eigen en andere digitale platform(en);
- Organisatie van een rijke en spraakmakende jubileumeditie in 2019;
- Verbreding publieksbereik door lokale samenwerking met taalverwante organisaties buiten de literatuur;
- Verhogen zichtbaarheid door heldere koppeling aan website, gezamenlijke newmedia-campagnes;
- Samenwerking en afstemming binnen relevante (internationale) trajecten.

Op het jaarlijkse Poetry International Festival wordt de internationale poëzie in een actuele, tot de verbeelding sprekende context gepresenteerd. Centraal in iedere festivaleditie staan de festivaldichters die dat jaar zijn uitgenodigd; een divers gezelschap dichters dat allerlei stemmen, poëtica's, culturele posities en herkomst vertegenwoordigt. Het is de kwaliteit en het talent dat deze dichters verbindt.

Gedichten en andere voordrachten binnen het festival worden vertaald in het Nederlands en Engels, waardoor ze voor zowel een Nederlandstalig als buitenlands publiek (waaronder ook dichters, studenten, literatuurwetenschappers) toegankelijk worden. De poëzie gaat binnen de programma's een dialoog aan met de beeldende kunst, het theater en de muziek maar bijvoorbeeld ook, afhankelijk van de specifieke thematiek, met wetenschap, filosofie en politiek. De festivalprogramma's worden live gestreamd met synchrone vertaling, waarmee de omvang van het festivalpubliek wordt verveelvoudigd; poëziefhebbers over de hele wereld volgen via

poetryinternationalweb het festival op de voet. Zowel de streams als de publicatie van het werk van de festivaldichters maken, ook na het festival, structureel deel uit van de online poëziesamenvatting, waarin inmiddels 83 talen uit 92 landen zijn vertegenwoordigd.

Specifiek voor het festival staan in 2017-2020 openheid, bereikbaarheid, ontmoeting, culturele diversiteit en beleving centraal. Hiervoor biedt de stad Rotterdam een omgeving op maat: een prachtige zaal in de Rotterdamse Schouwburg waarin de festivalopening, met meer dan 600 bezoekers, optimaal gerealiseerd kan worden en twee zalen in het Ro-theater, onze nieuwe locatie. Het volume van de twee Ro-zalen past uitstekend bij het beoogde publieksbereik en de locatie van het theater, dicht tegen de cultureel bruisende Witte de Withstraat aan, biedt tal van mogelijkheden voor drempelverlaging en samenwerkingen. Daarnaast biedt de inhoudelijke samenwerking met het Ro tal van mogelijkheden op het gebied van presentatie en beleving. In de zalen van het Ro theater presenteren we lezingen van de twintig internationale dichters, specifieke, op actuele thematiek gebaseerde programma's en speciale programma's, waarin het vertalen van poëzie en de receptie van poëzie centraal staan. In de Witte de Withstraat tonen diverse instellingen (Worm, Witte de With, Galerie Mama, Kunsthal) tijdens de festivalweek hun specifieke relatie met poëzie in het algemeen en het jaarlijkse festivalthema in het bijzonder. De samenwerking met deze instellingen geeft Poetry International een kans op een verdieping en verbreding van de programma's, een grotere zichtbaarheid en een aantoonbare publieksverbreding waaronder jongeren.

Vertalen

Een festivaldag staat geheel in het teken van het vertalen; interactieve vertaalprogramma's, vertaalslams waarin twee vertalers het op een podium tegen elkaar opnemen, programma's waarin festivalvertalers centraal staan, *poet-to-poet*-vertalingen met festivalgasten, workshops, masterclasses en lezingen. Binnen het programma *Met Andere Woorden* nodigt Poetry International in de maanden voorafgaand aan het festival ieder jaar liefhebbers van poëzie en taal uit om de gedichten, die uiteindelijk op het festival te horen zijn, in het Nederlands, Engels of een andere taal te vertalen. Het zelf vertalen of het luisteren naar het relaas van een vertaler over zijn werk is in de afgelopen jaren een uitstekende manier gebleken om een breder publiek bij poëzie te betrekken.

Het *Vertaalbedrijf* is een jaarlijkse bijeenkomst van professionele poëzievertalers uit Nederland en Vlaanderen tijdens het festival en de *Brockway-prijs voor Vertalen* wordt, in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds, tweejaarlijks op het festival uitgereikt. Samen met *Leeszaal West, A View with a Room* en lokale organisaties, die een verwantschap hebben met de taal van onze festivalgasten, worden specifieke vertaaltrajecten opgezet. (zie 4.1).

De receptie van poëzie

Volgens een onderzoek van het Landelijk Kenniscentrum voor Cultuureducatie en Amateurkunst in 2013 houdt zes procent van de Nederlanders boven de 6 jaar zich bezig met creatief schrijven, waarbij poëzie het meest beoefende genre is. In absolute aantallen gaat het om ongeveer 1 miljoen mensen. De cijfers wijzen uit dat er meer mensen zijn die poëzie schrijven dan poëzie lezen. Dat is opmerkelijk en een aanleiding voor Poetry International om extra aandacht te besteden aan het plezier en de verrijking die het lezen van poëzie in zich draagt. Het succesvolle project 'Hallo gedicht', waarmee de Dichter des Vaderlands, gesteund door Poetry International, sinds begin 2016 op tournee gaat langs theaters en scholen, biedt een uitgelezen vorm om het publiek het zetje te geven dat het nodig heeft om de poëzie te omarmen. Op het festival staat de receptie van poëzie centraal bij de Masterclasses Lezen, die op 'Hallo Gedicht' zijn geënt. De Masterclasses Schrijven, die worden gegeven door de festivaldichters, zijn gericht op beginnende dichters en -amateurdichters.

Samen met mediapartner VPRO organiseert Poetry International jaarlijks de VPRO Academie, waarin verrassende gasten op een persoonlijke manier poëzie belichten. In het gratis toegankelijke *Poetry Café*, dat iedere middag aan de avondprogrammering vooraf gaat, krijgt het publiek een voorproefje van de programma's en ziet het, aan de hand van een brede variëteit aan gasten, hoe de poëzie zich in alle lagen van de samenleving en in allerlei culturen en subculturen beweegt.

Jubileum

In 2019 bestaat Poetry International vijftig jaar. Dit wordt groots en meeslepend gevierd. Hiervoor werkt de organisatie nadrukkelijk samen met collega-festivals, verspreid over de wereld (waaronder de festivals die we zelf ooit hebben opgezet, zoals Bremen, Durban, Antwerpen) en met alle internationale partners van het festival en de website. Tijdens het jubileum staan grote namen uit de wereldpoëzie naast nationaal en internationaal toptalent en presenteren we met een uiterst veelzijdig en afwisselend programma voor een internationaal publiek de State Of International Poetry. Het jubileum is tevens de streefdatum om een website te presenteren, die zoveel mogelijk aan alle wensen en dromen van zowel de organisatie als het publiek tegemoet komt.

1.3.2 Poetryinternationalweb

Een spin zonder web is een radeloze wandelaar

Doelen poetryinternationalweb:

- De gedigitaliseerde poëziesamenvatting staat centraal, krijgt een prominente rol op de website;
- Verschuiving website naar hart organisatie, zichtbaar in begroting en verdeling fte;
- Magazinemodel ombouwen naar collectiemodel, waarbij de gedichten en de interactieve mogelijkheden deze te benaderen centraal staan;
- 2017-2019 Primaire aandacht naar het digitaliseren en optimaliseren van het bestaande materiaal;
- Engels wordt de hoofdtaal op de website;
- Koppeling met festival versterken door gezamenlijk newmedia-trajecten en het programmeren van online events ('festival online');
- Dynamiek verhogen door een betere balans tussen statische informatie en avontuurlijke interactiviteit, waarbij de bezoeker tot individuele en uiterst persoonlijke trajecten wordt uitgedaagd;
- Archive Tours van bekende (internationale) personen die hun persoonlijke trajecten door de website delen;
- Koppeling aan actuele sociale media en ontwikkeling relevante apps;
- Realisering van een sterke mobiele versie van de website.

Gerrit Komrij zei het al in het jaar 2000: poëzie en het beeldscherm, het is een perfect huwelijk. Sinds de oprichting van *poetryinternationalweb*, de digitale tak van Poetry International, is de site uitgegroeid tot een bron van formaat voor poëziefhebbers, dichters, festivalprogrammeurs, uitgeverijen en universiteiten waar dan ook ter wereld. Momenteel bevat de website 1409 dichters uit 93 landen (83 talen) met 10.060 originele gedichten, 7.150 gedichten in Engelse vertaling en 2.250 gedichten in Nederlandse vertaling. Daarnaast bevat de site 2.150 geluidsopnamen van door de maker zelf voorgedragen gedichten en 300 videovoordrachten. In 2016-2017 (tweejaarlijkse planning) komen daar 200 dichters met 1.000 gedichten, 300 geluidsregistraties en 60 videoregistraties bij.

In de periode 2017-2020 plaatsen we de website nadrukkelijk in het hart van onze organisatie. In nauwe samenwerking met alle partners (redacteuren in 20 landen en de poëzieorganisaties in 18 landen) wordt in de eerste twee jaren de basis van de website geoptimaliseerd. In plaats van volgens het 'magazine-model' wordt de site in de toekomst gepresenteerd volgens een 'collectie-model'. Dit betekent dat al het nieuws, elke nieuwe poëtische bijdrage, hetzij in tekst, hetzij in beeld en geluid, wordt gepresenteerd in relatie tot de dichters, gedichten en artikelen die al op

de site te vinden zijn. Deze interactieve, innovatieve presentatie van de collectie krijgt meer nadruk dan in voorgaande jaren, waarin de publicatie van nieuw materiaal prioriteit had. De eerste jaren van de komende cultuurplanperiode zullen we ons concentreren op het verder online brengen van poëzie uit het festivalarchief, het (waar nodig) hervertalen van materiaal, het op een aansprekende manier uitlichten van collectieonderdelen, dichters en taalgebieden en het vergroten van de attractiewaarde en de toegankelijkheid van de collectie via sociale media, speciale apps en het 'linken' aan andere internationale websites. Een kernteam van Poetry International en redacteuren en programmamakers van de literaire partners in Londen, Chicago, Amsterdam, Lissabon en Antwerpen, tevens de financiële partners, neemt de verantwoordelijkheid voor deze operatie. Daarin ondersteunt het de redacteuren en instellingen in twintig landen, die zich tijdens deze operatie op hun specifieke landendomeinen storten. Bezoekers aan de site kunnen deze 'reset' volgen aan de hand van actueel nieuws, online-programmering, digitale rondleidingen van bekende personen door de collectie en via associatieve en op uitgekende algoritmes gebaseerde individuele trajecten dwars door de collectie.

De presentatie van nieuw materiaal uit de deelnemende landen blijft doorgaan, maar met name in de eerste jaren van de komende cultuurplanperiode in een lagere versnelling. Als de bestaande collectie rond 2019 is gedigitaliseerd komen de interactieve, actuele presentatie van het materiaal en de gestructureerde aanwas van nieuw materiaal centraal te staan, op een manier die gebruikmaakt van de dan actuele technologie en het dan courante digitale gedrag. Synchron aan dit proces loopt een onderzoek naar verdienmodellen die bij een optimaal werkende en succesvolle site passen.

1.3.3 Internationale en nationale poëzie

Als het nieuwe tussen ons maar niet verdwijnt

Nederlandstalige poëzie buiten de grenzen

Met de analoge en digitale presentatie van internationale poëzie bereikt Poetry International een Nederlandstalig publiek van duizenden liefhebbers, dichters en professionals. In de periode 2017-2020 zal Poetry International, naast de presentatie van internationale poëzie aan een Nederlandstalige publiek, meer dan voorheen werk maken van de presentatie van Nederlandstalige poëzie aan een internationaal publiek.

Het Nederlandse domein op *poetryinternationalweb* presenteerde tussen 2012 en 2015 twintig nieuwe Nederlandse dichters en tien nieuwe Vlaamse dichters in vertaling en in audio aan een groot internationaal publiek. In totaal bevat de site (peildatum december 2015) negentig Nederlandse dichters en 54 Vlaamse dichters met een totaal van bijna 1400 gedichten. Tussen 2012-2015 stonden twintig Nederlandstalige dichters, waaronder vier Rotterdammers, op het podium van het Poetry International Festival. Na hun optreden in Rotterdam werden zij uitgenodigd voor festivals in onder andere Duitsland, Schotland, Engeland, Ierland, Turkije, Colombia, Zweden, Noorwegen, Nicaragua, China en Ierland. De lijnen van het netwerk waarlangs Poetry International de internationale poëzie naar Rotterdam haalt (via honderden vertalers, internationale 'ambassadeur'-dichters, redacteurs, uitgevers, festivalprogrammeurs, poëzieprofessionals en andere liefhebbers) kunnen namelijk ook ingezet worden om de Nederlandstalige poëzie naar het buitenland te brengen. Door de Nederlandstalige poëzie buitengaats te brengen, inspireert Poetry International tienduizenden liefhebbers, dichters en professionals wereldwijd. 'De Nederlandstalige poëzie staat momenteel op een zeldzaam hoog niveau', zo sprak onlangs Madeleine Grive, directeur van het Poëziefestival in Stockholm, Zweden. Het optreden van een Nederlandstalige dichter op het Poetry International Festival in Rotterdam, diens opname in de collectie van *poetryinternationalweb* en de presentatie van de dichter langs de lijnen van het internationale netwerk van Poetry International bieden een unieke springplank naar een internationaal publiek. Concreet leidt dit tot programma's met Nederlandstalige dichters op buitenlandse festivals, het presenteren van Nederlandstalige dichters bij internationale festivals en uitgeverijen en een internationale (analoge en digitale) distributie van goede vertalingen van Nederlandstalige poëzie. Deze trajecten worden in nauwe samenwerking met het Nederlands Letterenfonds uitgevoerd.

Nederlandstalige poëzie binnen de grenzen

Twee specifieke, landelijke trajecten, waarmee een voornamelijk Nederlandstalig publiek wordt bereikt, worden ook in 2017-2020 door Poetry International georganiseerd. Centraal hierin staan de nationale zichtbaarheid van de organisatie en het verbreden van de kennis en het enthousiasme van/voor poëzie in Nederland en Vlaanderen.

Met de Dichter des Vaderlands (DdV) heeft Poetry International een herkenbare en zichtbare ambassadeur voor poëzie (Nederlandstalig én internationaal) in huis. Poetry International zet als *bureau DdV* deze ambassadeur met name in om in Nederland en Vlaanderen het lezen van poëzie te bevorderen door het voortzetten en uitbouwen van het project 'Hallo Gedicht.' (*zie 1.3 de receptie van poëzie*).

Rond de jaarlijkse VSBPoezieprijs organiseert Poetry International in opdracht van het VSBFonds een traject (tournee en uitreiking) in Nederland en Vlaanderen met de vijf genomineerden. De winnaar speelt zich als eregast op het Poetry International Festival in de kijker van een internationaal publiek. Met goede vertalingen, beeld- en geluidopnamen en stevige bio's op *poetryinternationalweb* presenteert Poetry International de VSB-winnaar gericht binnen het internationale netwerk.

1.3.4 Samenwerking

Taal is immers de enige weg om door jou bemind te worden

Het succes van de activiteiten van Poetry International is mede mogelijk door de samenwerking met lokale, nationale en internationale instellingen. Op hun beurt geven die instellingen aan dat de samenwerking met Poetry International hun programma's verrijkt door de verdiepende en verbredende toevoeging van taal, het sterke nationale en internationale netwerk en het breed erkende kwaliteitsstempel.

Door de samenwerking met internationale organisaties blijft Poetry International op de hoogte van de ontwikkelingen binnen de hedendaagse internationale poëzie. Door een actieve, zichtbare rol binnen relevante internationale trajecten behoudt Poetry International de positie die noodzakelijk is voor een goede programmering op het festival en *op poetryinternationalweb*. Een actieve internationale rol van Poetry International voedt het merk 'Rotterdam', dat in de internationale wereld van de poëzie staat voor kwaliteit en een onderscheidende kennis op het gebied van internationale poëzie. Dit blijkt bijvoorbeeld uit opmerkingen van de directies van belangrijke internationale festivals in Berlijn, St.Andrews en Medellin: *'Because of the festival, for many the name "Rotterdam" stands for cultural excellence'/ 'Rotterdam' is the international lighthouse for poetry'/ 'Poetry International Rotterdam is one of Netherlands' internationally best known brands.'*

Op het gebied van de samenwerkingen in de periode 2017-2020 richt Poetry International zich op instellingen met een overeenkomstige professionaliteit, ambitie, focus op kwaliteit en de overtuiging van het belang van internationalisering. Dit beperkt zich uiteraard niet tot de literaire sector alleen.

Poetry International speelt een actieve rol in de internationalisering van het cultuurbeleid in Rotterdam. De organisatie nam in 2015 het initiatief om met de internationaal opererende kunstinstellingen collectief de internationalisering helder tot kernpunt van de uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2017-2020 te maken, hetgeen een vervolg kreeg in een structureel overleg van deze instellingen onder de noemer *De Internationale Keuken*, een aan het Directeurenoverleg Rotterdam gelieerd platform waarvan Poetry International momenteel trekker is. De collectieve ambitie van deze instellingen staat verwoord in de samenwerkingsbijlage: *De Internationale Keuken van Rotterdam, internationalisering en internationaal cultuurbeleid*.

1.3.5 Internationalisering

Ik leen seizoenen van een ander land

Poetry International is er van overtuigd dat een spannend, internationaal aansprekend kunst- en culturaanbod essentieel is voor de Rotterdammers zelf, voor het vestigingsklimaat en voor de aantrekkelijkheid van de stad voor bezoekers en (nieuwe) bewoners. Poetry International omarmt daarom de collectieve aanpak die de internationaal opererende kunstinstellingen in Rotterdam voorstaan (zie bijlage). Poetry International speelt in de periode 2017-2020 een actieve rol binnen deze collectieve aanpak uit overtuiging daarmee zowel een wederzijds als een institutioneel belang te dienen.

Ten behoeve van de inventarisatie, de uitwisseling en het op termijn kunnen agenderen van (gemeenschappelijke) activiteiten en netwerken is er aan de internationale keukentafel voor gekozen om de internationale ambitie van de Rotterdamse instellingen in de cultuurplanaanvragen op te nemen aan de hand van de volgende punten:

Internationale samenwerking met lokale partners

Voorgenomen presentaties

Participatie in nationale en internationale netwerken

Ambities voor een meerjarige, collectieve strategische agenda

Internationale samenwerking met lokale partners

Binnen de Internationale Keukentafel stemt Poetry International af met andere internationaal opererende kunstinstellingen in Rotterdam en formuleert samen met hen doelen en ambities voor een collectief internationaal cultuurbeleid. Met een paar van die organisaties ambieert Poetry International intensievere samenwerking en gezamenlijke trajecten (zie 4.2). Dit kan leiden tot wederzijdse programmering (Poetry-programma op het Internationaal Film festival Rotterdam (IFFR), IFFR-programma tijdens Poetry) of het gezamenlijk optrekken in het buitenland.

Voorgenomen presentaties

Poetry International werkt met internationale festivals (Bremen, Berlijn, St. Andrews, Milaan, Stockholm, Marseille, Antwerpen, Peking, Shanghai en Oslo) samen op het gebied van programmering, uitwisseling en advisering. Met een aantal van deze internationale festivals zetten we Europese tournees van festivaldichters op en ontwikkelen gezamenlijk programma's die ook de activiteiten in Rotterdam ten goede komen. Daarnaast speelt Poetry International

binnen de programmering van deze festivals een belangrijke rol met betrekking tot de presentatie van Nederlandse poëzie. Met nationale festivals (*Writers Unlimited, Geen Daden Maar Woorden, Wintertuin, Crossing Border, Read My World*) werken we samen op het gebied van afstemming, profilering en lobby. Daarnaast verzorgt Poetry International op deze festivals aanvullende programmering met (internationale) poëzie.

Met fondsen en culturele instituten (bijvoorbeeld het Nederlands letterenfonds, Ludo Pieters Gastschrijversfonds, Goethe Instituut of het Roemeens Cultureel Instituut Brussel) richten we ons op residenties, vertaaltrajecten, financiering en communicatie.

Enkele concrete voorbeelden van specifieke samenwerkingstrajecten in 2017-2020 zijn:

- 2017: UNESCO- kandidatuur voor Rotterdam als Literaire Stad van Europa, samen met Antwerpen Boekenstad en de literaire instellingen in Rotterdam;
- 2018: traject Culturele Hoofdstad 2018 (Leeuwarden en Malta), gericht op de uitwisseling van Friese en internationale poëzie en de specifieke poëzie van de zogeheten 'kleine talen';
- 2019: Het vijftigjarig bestaan van Poetry International in 2019 wordt nadrukkelijk gevierd en georganiseerd met internationale festivals waarmee we samenwerken en festivals die we ooit zelf hebben opgericht (Bremen, Antwerpen, Durban);
- 2017-2020: Vertaalproject/de verkiezing van de Europese Dichter met partners in Portugal (Casa Fernando Pessoa, Bissaya Barreto en het Komrijk), Nederland (Bezige Bij), België (Passa Porta), Berlijn (Literaturwerkstatt) en literaire organisaties in Israel, Polen, Slowakije en Macedonië;

Jaarlijks

- Organisatie bijeenkomst van vijftwintig Europese Festivals met Literaturwerkstatt Berlin;
- Adviesrol bij de opzet van festivals in China, Israël, Mongolië en Zuid-Afrika.

Poetryinternationalweb

- 2018-2018. Met partners in Berlijn, Londen en Chicago, die net als Poetry International een belangrijke digitale poëziesamenvatting beheren, wordt verder gewerkt aan een aantrekkelijke, directe en interactieve ontsluiting van het gedigitaliseerde materiaal.
- Opzet van een kernteam voor de ontwikkeling van *poetryinternationalweb*, met partners die ook financieel bijdragen (VS, Nederland, Vlaanderen, Portugal en Engeland);
- Poetry International bouwt samen met meer dan dertig internationale organisaties en redacteuren verder aan het *poetryinternationalweb*;

Participatie in nationale en internationale netwerken

Met het oog op relevante internationale trajecten treedt Poetry International in 2017-2020 in nauwer contact met organisaties als DutchCulture, Federatie Dutch Creative Industries, de fondsen en organisaties buiten de cultuur, zoals bijvoorbeeld Rotterdam Partners.

De rol van Poetry International binnen de internationale trajecten is, naast het dienen van een wederzijds belang, ook afhankelijk van de meerwaarde die het traject heeft voor onze programma's en de organisatorische en financiële haalbaarheid. Dit geldt ook voor de diverse EU-trajecten van internationale literaire organisaties, waarin een rol van Poetry International wordt verlangd. In de komende periode participeert Poetry International in EU-projecten rond de verkiezing van een Europese dichter (Portugal, Duitsland, Macedonië, Israël en Polen) en vertaaltrajecten met Literaturwerkstatt Berlin en CIPM in Marseille (Frankrijk, Vlaanderen, Nederland). Het traject rond de overkoepelende presentatie van de gedigitaliseerde poëziecollecties in Duitsland, Engeland, Verenigde Staten en Nederland wordt in 2017 getoetst op haalbaarheid en afhankelijk daarvan in 2018 gerealiseerd. De uitdaging ligt hierbij met name in de verschillende manieren waarop in de deelnemende landen de rechten van dichters en vertalers zijn vastgelegd.

Om de internationale ambities in 2017-2020 verder te ontwikkelen participeert Poetry International in tal van internationale netwerken. Poetry International is mede-oprichter (en kritisch lid) van de *World Poetry Movement* en mede-organisator van de jaarlijkse bijeenkomst van de *Association European Poetry Festivals*, het zogeheten *festivalmacherstreffen* in Berlijn. Naast de organisatie van de jaarlijkse bijeenkomst (samen met *Literaturwerkstatt Berlin*) ligt de focus van Poetry International binnen dat laatste netwerk vooral op uitwisseling, het aanhaken bij grote internationale trajecten (*EU, European Poet*), het vertaalbeleid, programmering en kwaliteitsbevordering.

Poetry International is tevens een van de initiatiefnemers van *De Poëzietafel*, waaraan alle relevante poëzieorganisatie van Nederland en Vlaanderen zitten. Onze focus ligt daar voornamelijk op kwaliteit, programma, strategie en lobby.

Ambities voor een meerjarige, collectieve strategische agenda

Poetry International vindt een hechte, openlijke en ambitieuze samenwerking van internationaal opererende kunstinstellingen en andere relevante stedelijke stakeholders van wezenlijk belang voor de ontwikkeling van Rotterdam. Een helder overzicht van alle internationale activiteiten en een strategische agenda, waarin collectieve doelen en ambities worden geformuleerd en waarin individuele activiteiten worden versterkt door relevante coalities, vormen hiervoor de basis. De ambitie is een lokale, nationale en internationale

afstemming, de opzet van gezamenlijke trajecten, de verbinding van politieke en economische trajecten aan cultuur en een structurele en trotse presentatie van de Rotterdamse cultuur tijdens internationale missies. De ambitie is ook een grotere zichtbaarheid van de Rotterdamse culturele instellingen vanuit nationaal en internationaal perspectief. Poetry International pleit voor een functie binnen Rotterdam van een 'schakelkast', een kleine, wendbare, onafhankelijke organisatie die Rotterdam (kunstinstituten, gemeente, Rotterdam Partners, Universiteit, bedrijfsleven) weet te verbinden aan internationale kansen en mogelijkheden. Poetry International is bereid om in 2017-2020 een bijdrage te leveren aan deze noodzakelijke versterking van het internationale cultuurbeleid.

1.3.6 Ondernemen

Alles wat telt is minder dan het meest ondeelbare

Financiën

De inkomsten in peiljaar 2013 bestonden voor 60% uit structurele subsidie en 40% uit eigen inkomsten. Deze eigen inkomsten bestonden uit incidentele bijdragen van fondsen, ambassades, culturele instituten, opdrachten en partnerschappen met bedrijven. Een aantal van deze fondsen (VSBfonds, Taalunie, Stichting Dioraphte, Prins Bernard Cultuurfonds) heeft inmiddels aangegeven hun steun voor de komende periode te beëindigen of te verlagen, niet uit twijfel over de inhoudelijke kwaliteit maar omdat hun steun een te structureel karakter kreeg. Een aantal fondsen, zoals het Van Beuningen Peterichfonds, het Ludo Pieters Gastschrijversfonds en het Nederlands Letterenfonds, heeft voor de komende periode incidenteel ondersteuning toegezegd. Dit leidt tot een terugval in incidentele ondersteuning. Poetry International gaat uiteraard onverhoopt door met het zoeken naar geld, maar zal in 2017-2020 geen structurele activiteiten meer realiseren met incidenteel geld. De kernactiviteiten festival en website worden gerealiseerd op basis van structurele inkomsten en incidentele ondersteuning wordt ingezet bij aanvullende activiteiten. Zo wordt bijvoorbeeld een tournee met de Dichter des Vaderlands volledig gefinancierd met incidentele bijdragen van Stichting lezen/OCW/Nederlands Letterenfonds.

Om de terugval enigszins het hoofd te bieden vraagt Poetry International € 38.000 meer aan bij de Gemeente Rotterdam (totaal € 289.000) ten opzichte van 2013-2016. Bij het Nederlands Letterenfonds vraagt Poetry International de maximaal haalbare bijdrage (€ 210.000) aan. Deze twee subsidies, gezamenlijk € 499.000, vormen in 2017-2020 de basis voor de realisatie van de kernactiviteiten. Dat is bijna 60% van de structurele subsidie in de vorige cultuurplanperiode.

Personeel

De organisatie werkt met 5,2 fte, verdeeld over 8 personen. Voor verschillende activiteiten worden freelancers en vrijwilligers ingeschakeld. In totaal werken bijna tachtig mensen, vooral Rotterdamse inwoners, mee aan de realisatie van onze activiteiten. Poetry International ambieert geen groei in totale fte, maar zal binnen de bestaande fte moeten schuiven om een betere verdeling over festival en website te realiseren. Een aantal activiteiten dat nu door vast personeel wordt uitgevoerd en die te maken hebben met aanvullende taken wordt verschoven naar tijdelijke freelance-contracten.

Governance

Poetry International werkt volgens de Governance Code Cultuur. Het bestuursreglement is aangepast, evenals een profielenmatrix en een aftreedrooster. (*Zie bijlagen*). Eind 2015 is begonnen aan het actualiseren van de statuten, hetgeen begin 2016 wordt afgerond.

2 Terugblik

Heden en toekomst zijn definitief gekraakt

Doelen cultuurplanperiode 2013-2016

- *Kwaliteit en bereik Poetry International Festival en de internationale website*
- *Versterken rol in de Nederlandstalige poëzie*
- *Het verhogen van de lokale zichtbaarheid en stedelijke verankering*
- *Verhogen eigen inkomsten*

2.1 Terugblik op activiteiten

Het moment is even vluchtig als /De herinnering eraan intens

Festival en website

In de periode 2013-2016 had Poetry International te kampen met een forse terugval in structurele landelijke ondersteuning. De overgang van de BIS naar het Nederlands Letterenfonds ging gepaard met een verlies van 60%; een daling van structurele rijksondersteuning van 500.000 naar 210.000. Naast de structurele financiële terugval kreeg de organisatie te maken met een aantal specifieke vragen van de lokale en nationale overheden met betrekking tot de rol in 2013-2016. Poetry International beantwoordde deze vragen met de ambitie om naast de internationale rol ook nationaal en lokaal een actieve, zichtbare rol te spelen. Dit leidde tot tal van activiteiten naast de kernactiviteiten festival en de website.

Het festival ging terug van zeven naar vijf dagen, aanstellingen verdwenen, medewerkers kregen meer taken en minder uren, de organisatie sneed stevig in de programmering en leunde zwaarder op stagiairs en vrijwilligers. Ondanks de financiële terugval zijn de specifieke doelstellingen, zoals opgenomen in het cultuurplan 2013-2016, grotendeels gehaald; Het festival wordt nationaal en internationaal erkend (zie de opmerkingen van internationale collega's bij 1.7) en kende een groei in bereik van 25%. Uit de exponentiele groei van verzoeken tot samenwerking, advies en zelfs het opzetten van internationale poëziefestivals wereldwijd (China, Mongolië, Londen ihkv Olympische Spelen 2012) blijkt dat Poetry International wereldwijd nog steeds een belangrijk (analoog en digitaal) ijkpunt vormt.

De website is tussen 2013 en 2015 gegroeid van 1110 dichters naar een totaal van 1409 uit 93 landen met 10.060 gedichten in 83 talen (*peildatum 15 december 2015*). In 2015 kende de site 3370 bezoeken van 2160 unieke bezoekers per dag. Een substantieel deel van de collectie is

inmiddels gedigitaliseerd, de site heeft een aantal belangrijke vernieuwingstrajecten geïmplementeerd en de programmering van de site is gelinkt aan een aantal succesvolle en veel bezochte trajecten op sociale media.

Rol in Nederlandstalige poëzie

Nadat op initiatief van Poetry International de Gedichtendag in samenwerking met het CPNB werd uitgebreid tot een Poëzieweek (2012) is de bekendheid en de populariteit van Nederlandstalige poëzie aantoonbaar gegroeid. Zo nam bijvoorbeeld de verkoop van poëziebundels tijdens de Poëzieweek 2014 ten opzichte van de gemiddelde verkoop in de weken daarvoor met bijna de helft toe: 45,6%. In Vlaanderen is er zelfs een verdubbeling van 103% behaald. (*bron: CPNB*). Het traject rond de Dichter des Vaderlands is met de oprichting binnen Poetry International van het *Bureau Dichter des Vaderlands* geprofessionaliseerd en wordt nu structureel ondersteund door OCW/Nederlands Letterenfonds en Stichting Lezen. De door het Poetry International in samenwerking met het CPNB opgerichte Poëzietafel, waaraan alle relevante spelers in de Nederlandstalige poëzie zitten, werkte aan de groei, samenwerking, afstemming en zichtbaarheid van de Nederlandstalige poëzie. In de afgelopen periode heeft Poetry International de VSBPoëzieprijs tot een belangrijke en zichtbare factor in de Nederlandstalige poëzie gemaakt. Het aantal presentaties is toegenomen van vijf in 2011 tot twaalf in 2015. Het aantal bezoekers groeide van 500 (2011) naar 1200 (2015). Een aantal presentaties van de VSB Poëzieprijs vonden plaats in Rotterdam en er werd jaarlijks een Poëzieweekprogramma in Rotterdam georganiseerd.

Verhogen eigen inkomsten

Om de terugval in structurele ondersteuning te compenseren richtte Poetry International in 2013 een businessclub op. Het idee voor de club kwam tot stand in nauwe samenwerking met het bureau *Wonderbird*, dat een aantal succesvolle trajecten op dit gebied voor onder andere het NDT, Nationale Toneel en het Holland Festival had gerealiseerd. Met de businessclub probeerde Poetry International meer ondernemers met een hart voor poëzie, zoals ROTEB/Schone Stad, voor langere tijd aan de organisatie te binden. Zowel het traject als de naam en faam van Poetry International wisten de deuren van vele directiekamers te openen, maar leverde helaas weinig tot niets op. Het blijkt lastig voor bedrijven om zoiets specifiek als internationale poëzie te omarmen. Poetry International behoudt desondanks het voornemen om een soortgelijk traject, in aangepaste vorm, in de komende cultuurplanperiode voort te zetten.

De financiële situatie leidde in 2013-2016 tot een extra inzet op incidentele middelen. Gezien een eigen inkomen van 40% niet zonder succes.

2.2 Conclusie 2013-2016

Geen tijd om voor alles tijd te hebben

De centrale conclusie na 2013-2015 luidt: met het beschikbare budget zijn teveel doelen nagestreefd. De ambitie om met minder middelen zowel de primaire activiteiten op internationaal vlak als de activiteiten op nationaal en lokaal vlak uit te bouwen heeft de organisatie deels opgebroken. De grote inzet van geld en personeel op lokale en nationale activiteiten hebben geleid tot een achterstand in de ontwikkeling van de internationale website, een van de twee paraparen van de organisatie. De site mag dan wel een deel van de doelstellingen 2013-2016 hebben gehaald, met name de doelstellingen die betrekking hebben op de aanwas van nieuwe poëzie en nieuwe landen, maar loopt achter op het gebied van digitalisering, ontsluiting, financiering en de benodigde innovatie van presentatievormen. Dankzij de grote inzet van medewerkers en (deels onbetaalde) redacteuren van landendomeinen wist de site desondanks te groeien en zijn internationale positie te behouden. Gezien de grote potentie van de website is dat echter niet voldoende.

2.3 Vooruitblik

*Ik heb besloten eeuwig te gaan leven
heb een baan genomen bij het ministerie van communicatiemetafysica*

De kernbegrippen voor 2017-2020 zijn internationalisering en digitalisering. Dit betekent dat in de plannen voor 2017-2020 het Poetry International Festival en *poetryinternationalweb*, (zie 1.2.2 en 1.2.3) centraal komen te staan. Poetry International blijft een rol spelen op lokaal en nationaal vlak, maar zal dit gericht doen. Trajecten op het gebied van educatie en talentontwikkeling worden gestaakt of alleen uitgevoerd als zij aantoonbaar bijdragen aan het behalen van de doelstellingen. Zo levert bijvoorbeeld het educatieve traject *Louder than a bomb*, dat in 4.3 inhoudelijk verder wordt uitgewerkt, zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve bijdrage aan het festival en vergroot daarmee de zichtbaarheid van Poetry International in de stad. Die zichtbaarheid van de organisatie in de stad, waar 44% van het festivalpubliek vandaan komt, blijft in 2017-2020 van groot belang. Lokale samenwerking is hierbij cruciaal, maar dit hoeft niet per se samenwerking met literaire partners te zijn. Organisaties met een overeenkomstige kwalitatieve en internationale focus, bewezen professionaliteit en een potentiële publieksoverlap krijgen de voorkeur. Op lokaal literair vlak kiest Poetry International in dat licht voor de samenwerking met Passionate Bulkboek (programmering, organisatie, afstemming) en de lokale podia die zich richten op actuele taalvormen (Slam, Spoken). Deze

podia groeien in omvang en kwaliteit en ademen een voor Poetry International herkenbaar enthousiasme en gedrevenheid voor taal uit. Ook deze trajecten worden in 4.3 verder omschreven.

Met betrekking tot onze nationale rol beëindigen wij onze activiteiten binnen de Poëzieweek. Deze, vaak door Poetry International opgezette activiteiten zijn inmiddels succesvol overgenomen door organisaties als het CPNB en de Poëzieclub/Turingfoundation. We concentreren ons in 2017-2020 op het inspireren van Nederlandstalige dichters met de presentatie van goede internationale poëzie in vertaling en op het buitengaats brengen van Nederlandstalig poëzie. De enige specifieke trajecten rond Nederlandstalige poëzie blijven de *VSBPoëzieprijs* en de *Dichter des Vaderlands*. Deze trajecten verhogen het enthousiasme voor poëzie en versterken het nationale profiel van Poetry International. (zie hoofdstuk 1.5)

3 Het publiek van Poetry International

Poëzie volgt de mens op de voet

Communicatiedoelstellingen 2017 – 2020

Festival

- *20% meer festivalpubliek en 5.000 bezoekers per festivaleditie in 2020*
- *Bestaand publiek behouden, hun ambassadeursfunctie optimaal benutten;*
- *Lokaal: Nieuw jong Rotterdams publiek (18 – 30) bedienen door passende, actieve programmering, communicatie en samenwerking met partners rondom de nieuwe festivallocatie;*
- *Lokaal en regionaal: In taal geïnteresseerd publiek (hoog opgeleid, bovenmodaal inkomen) naar Rotterdam halen door intensivering van wederzijdse samenwerking en uitwisseling met regionale zusterorganisaties;*
- *Lokaal en regionaal: Nieuw aantoonbaar cultureel geïnteresseerd publiek door inhoudelijke samenwerking en marketing met lokale partners gekoppeld aan programma's;*
- *Landelijk: Hogere aanwezigheid professionals (dichters, vertalers, pers, uitgeverijen en productiehuisen) door verbeterde betrokkenheid van hun positie op en rond het festival;*
- *Internationaal: Verhoogde aanwezigheid van professionals, met name programmeurs en redacteuren; Verhoogde afname van live streams via collegafestivals en webrelaties.*

Web

- *33% meer webbezoekers en 5.000 bezoekers per dag in 2020*
- *Intensiveren zichtbaarheid op sociale media*
- *Samenwerking marketing/communicatie internationale partners*
- *Verhogen interactiviteit website*
- *Verbinding internationale literaire en educatieve platformen*
- *Verhogen vindbaarheid op zoekmachines*

3.1 Het huidige publiek

Uit de Rotterdamse Schouwburg verheffen zich dunne, vloeibare trillers

Festivalpubliek anno 2015

De bezoekersaantallen van het Poetry International Festival zijn in de afgelopen cultuurplanperiode met 25% gegroeid: van 3569 (2012) tot 4200 (2015), met een uitschieter in 2013 (4350). In 2014 lag het aantal lager (3602) door een aangepast programma in verband met het Wereldkampioenschap Voetbal.

Uit een onderzoek onder het festivalpubliek (R2 Research) blijkt het volgende:

- Bezoekers van Poetry International zijn hoog opgeleid (78%) en verschillen sterk in leeftijd. De best vertegenwoordigde groep is tussen 41 en 55 jaar, maar ook de groep 18 – 30 jaar is sterk aanwezig. Er is een mooie mix tussen nieuw publiek (33%) ten opzichte van jaarlijks terugkerende liefhebbers (33% maakte de laatste vier óf vijf edities mee). Het Rotterdamse publiek wordt aangetrokken (44%). Een vergelijkbaar deel komt van buiten de Rijnmond-regio (52%) of zelfs van buiten Zuid-Holland (38%). Het gaat om net iets meer vrouwen (57%) dan mannen.
- De festivalbezoekers zijn zeer te spreken over het festival en geven het een hoge waardering (7,8). Voor drie op de tien bezoekers was het bezoek aan Poetry International boven verwachting. 32% van het publiek treedt op als promotor en beveelt het festival actief aan in hun omgeving.
- Het Poetry International Festival wordt bezocht om te genieten van poëzie en inspiratie op te doen. Daarbij worden de kwaliteit van de poëzie en de optredens van de dichters hoog beoordeeld (80% score). Het festival inspireert en is volgens de bezoekers betekenis- en sfeervol. Op het gebied van heldere informatievoorziening online en kaartverkoop valt gezien de score van 72% winst te behalen. De meeste bezoekers vinden hun informatie over het festival in de jaarlijks festivalbijlage bij de VPRO-gids, op de website, via de nieuwsbrief van Poetry International of via een artikel in krant, tijdschrift of online.

De bezoekers van poetryinternationalweb anno 2015

De bezoekaantallen van *poetryinternationalweb* worden bijgehouden aan de hand van *Google Analytics*, een programma dat het aantal unieke bezoekers registreert, en *Awstats*, dat het aantal bezoeken registreert. Hieruit blijkt dat de website tussen 1 januari en 15 december 2015 gemiddeld 2160 unieke bezoekers en 3370 bezoeken *per dag* trekt.

Het totaal aantal unieke bezoekers in 2015 is 755.602. Deze bezoekers kwamen uit alle hoeken van de wereld. De meeste bezoekers kwamen uit de volgende landen:

Verenigde Staten	21%	Ierland	3%
India	13%	Canada	2%
Engeland	11%	Kenia	2%
Nederland	9%	Duitsland	2%
Zuid Afrika	6%	Overige	26%
Australie	5%		

De bezoekers van de VSBPoëzieprijs 2015

Voorafgaand aan de uitreiking van de VSBPoëzieprijs in januari presenteren de genomineerde dichters hun bundel tijdens een tour langs Nederlandse en Vlaamse podia. Dit zijn tussen acht programma's, variërend van een State-Of-Poetry-programma op Writers' Unlimited tot een optreden in een boekhandel. Het gemiddelde aantal bezoekers aan deze activiteiten nam tussen 2013 en 2015 toe van 75 naar 125 per programma in 2015. De prijsuitreiking in 2015 kende een bezoekersaantal van ruim 300. Bijna een kwart van de bezoekers (22%) bezocht nooit eerder een poëzieactiviteit. Er is grote waardering voor de genomineerde dichters en hun voordracht (score van 83% in 2015) en dat inspireert 86% van het aanwezige publiek zich verder te verdiepen in de poëzie van deze dichters.

3.2 Het publiek in 2017-2020

*Soms vind je een woord zo passen
dat het bij de geringste uitleg huivert*

Inleiding

Poetry International heeft in 2017-2020 de ambitie om 20% meer bezoekers op het festival te ontvangen en 33% meer bezoekers op *poetryinternationalweb*. Om deze groei te realiseren richt de organisatie zich met directe, inhoudelijke communicatie op identificeerbare groepen met een hoge slagingskans. De poëzie is een betrekkelijk kleine markt. De inzet van grote middelen en campagnes is kostbaar en relatief ineffectief. Voor Poetry International vallen programmeren en communiceren voor een groot deel samen; de boodschap is inhoudelijk, de benadering direct. De communicatie van Poetry International bestaat daarom vooral uit programma's en aanbiedingen die zijn gericht op nauw omschreven en direct te benaderen doelgroepen. Voorbeelden van dergelijke trajecten zijn laagdrempelige poëzieprogramma's tijdens het festival ('instapprogramma's') of de brede, landelijke inzet van de Dichter des Vaderlands met 'Hallo Gedicht', een programma waarmee een breed publiek enthousiast wordt gemaakt voor poëzie. Andere voorbeelden zijn de presentaties van de genomineerden voor de VSB Poëzieprijs in Nederland en Vlaanderen, masterclasses poëzie lezen of poëzie schrijven, beschouwingen op het belang of de rol van poëzie – zoals in de VPRO Academie – tijdens het festival of een educatief traject met een finale op het festival en vertaalprogramma's.

Doelgroepen

Poetry International brengt de doelgroepen in kaart op basis van aantoonbare interesses en concrete activiteiten op het gebied van poëzie, literatuur, vertalen en taal. Daarnaast richt de organisatie zich op groepen die zich actief verhouden tot of geïnteresseerd zijn in specifieke landen, festivalthema's of programmaconcepten die op het festival terug te vinden zijn. Deze groepen zijn georganiseerd in toegankelijke verbanden en hebben zich verbonden aan gelijkgestemde organisaties op het vlak van kunst, cultuur, taal, maatschappij, onderwijs of nationaliteit/etnische afkomst.

Het inzicht in de doelgroepen verwerft Poetry International aan de hand van structureel onderzoek bij zowel het eigen publiek als dat van partners en door de samenwerking met collega's (*Writers' Unlimited, Passionate Bulkboek, Read My World, Boek & Meester, Ro theater*), literaire tijdschriften en gespecialiseerde organisaties zoals Rotterdam Festivals.

Centraal in het communicatiebeleid staat de zichtbaarheid van de programma's van Poetry International bij de (potentiële) doelgroepen. De doelgroepen waar Poetry International zich in de periode 2017-2020 op richt zijn:

- 1 *Bestaand publiek*
- 2 *Nieuw jong Rotterdams publiek*
- 3 *Nieuw lokaal breed-cultureel geïnteresseerd publiek*
- 4 *Nieuw lokaal en regionaal literair geïnteresseerd*
- 5 *Professionals*

Ad 1) Bestaand publiek

Belangrijke voorwaarde voor groei is behoud van het bestaande publiek. Een belangrijk deel van het huidige publiek is veertig jaar of ouder, hoogopgeleid en komt voor de helft uit Rotterdam of directe omgeving. 65% Komt uit Zuid-Holland. 50% Van de bezoekers van de festivaleditie 2015 was meerdere dagen op het festival en bezocht de laatste vijf jaar minimaal drie festivaledities.

In deze groep bevinden zich ook de meeste 'promoters', bezoekers die actief het festival aanbevelen in hun omgeving. Met deze bezoekers hebben we een directe relatie (website, nieuwsbrieven, sociale media en adresbestanden). Uit onderzoek (*R2 research, 2015*) weten we dat deze groep de opzet van het festival, de kwaliteit van de programma's en de poëzie hoog waardeert en het festival als inspirerend ervaart. De groep wordt gekenmerkt door de behoefte aan directe, inhoudelijke communicatie, degelijke informatie over dichters, concrete gedichten/dichtregels en intrigerende programmaconcepten en thema's.

De marketing bij deze groep is gericht op terugkeer naar het festival – zeker ook nu de locatie verandert - en op het stimuleren van de ambassadeursrol. Financieel voordeel, ontmoetingen met dichters en voordelig of bijzonder bezoek voor hun introducees via directe communicatie zijn instrumenten die hierbij worden ingezet.

Ad 2) Nieuw jong Rotterdams publiek

Er bestaat grote aandacht van jongeren voor poëzie in Nederland, in het bijzonder in Rotterdam waar meer dan tien podia op een laagdrempelige manier taal in al zijn verschijningsvormen programmeren. Voorbeelden zijn *SPOKEN*, *Sprakuhloos*, *Late Night Poetry Jam*, *Poetry Circle 010*, *Frontaal*, *Poetsclub* en *Paginagroets*. Door de iconen uit deze groep actief en inhoudelijk bij Poetry International te betrekken, bijvoorbeeld als workshopdocent in het samen met het Kenniscentrum Rotterdam opgezette SLAM-project *Louder Than A Bomb* (zie 4.3), wordt de zichtbaarheid van de activiteiten van Poetry International binnen deze groep vergroot. Zij

fungeren als ambassadeur voor de activiteiten van Poetry International binnen de groep jongeren die met ons een enthousiasme voor taal delen.

Met het oog op het bereiken van een jong publiek bouwt Poetry International ook de samenwerking met *Passionate Bulkboek* verder uit. Naast onze betrokkenheid bij de programmering van het *Geen Daden maar Woorden-festival* realiseert Poetry International een (internationale) poëzieprogrammering op de Dag van de Literatuur en de Dag van het Literatuuronderwijs, waarbij ook de Dichter des Vaderlands wordt ingezet.

Vanaf 2016 vindt het Poetry International Festival grotendeels plaats in het Ro theater, gelegen nabij de culturele as van de Witte de Withstraat. Dit is een uitgaansgebied voor de groep 20-30 jaar. Aan deze as staan vele nieuwe (culturele) partners te springen om in samenwerking met Poetry International programma's op te zetten rondom poëzie en festival- of programmamathema's. (zie 1.1.2.) Met deze samenwerkingen (zowel programmatisch als publicitair) wil Poetry International de bezoekers van deze instellingen in aanraking brengen met onze programma's. Ontdekking, beleving en 'zelf doen' zullen centraal staan, zowel programmatisch als in promotie. De mogelijkheid actief deel te nemen, voorafgaand aan het festival en via (hoge)scholen, universiteiten of andere instellingen, vergroot de betrokkenheid en daarmee het publiek. De communicatie loopt hierbij zoveel mogelijk direct via de partners en de programma's van de partners gaan dienen als opstap of preview naar/op festivalprogramma's.

Ad 3) Nieuw lokaal breed-cultureel geïnteresseerd publiek

Poetry International geniet een grote naamsbekendheid, zowel onder het Rotterdamse culturele publiek als het publiek buiten de stad. Met name een hoger opgeleid publiek vindt tijdens het Poetry International Festival de weg naar Rotterdam. Via inhoudelijke samenwerkingen met gelijkgestemde instellingen uit andere disciplines gaan we onze bekendheid omzetten in een hoger bezoek aan onze activiteiten. Met het International Film Festival Rotterdam worden bijvoorbeeld programma's op het snijvlak van film en poëzie gemaakt, met Rotterdamse galeries en musea op dat van taal en beeldende kunst. In de komende periode starten we naast een facilitaire ook een inhoudelijke samenwerking met het Ro theater. Zo introduceert Poetry International (internationale) poëzie in de programma's van het Ro en introduceert het Ro theater in de programma's van Poetry. De achterban van onze partners wordt steeds in nauwe samenwerking met die partners zelf en via hun eigen media voor de activiteiten van Poetry International uitgenodigd.

Om de landelijke zichtbaarheid en naamsbekendheid binnen deze doelgroep te behouden en uit te bouwen wordt de relatie met mediapartner VPRO verder uitgebouwd. Naast de festivalbijlage in de VPRO-gids en de inhoudelijke bijdrage van Poetry International aan het (analoge en

digitale) programma-aanbod van de VPRO, organiseren Poetry International en de VPRO samen de VPRO-Academie tijdens het Poetry International Festival, waarin aansprekende gasten op een persoonlijke manier poëzie belichten.

Ad 4) Nieuw lokaal en regionaal literair geïnteresseerd

Voor een specifiek literair geïnteresseerd, publiek (boven de dertig, hoog opgeleid en bovenmodaal inkomen), zijn niet al te hoge drempels in de zin van afstand en geld overkomelijk. Uit het eerder genoemde onderzoek blijkt er echter nog weinig overlap te bestaan tussen bezoek aan ons festival en gelijkgestemde festivals in de regio. Poetry International bouwt de bestaande samenwerking met nabije collega's als *Geen Daden Maar Woorden Rotterdam* (Passionate Bulkboek), *Boek & Meester/Nur Literatur/Late Night, Writers Unlimited Festival* in Den Haag en het Utrechtse Literatuurhuis, organisator van *City2Cities* en de *Nacht van de Poëzie* de komende periode uit tot een structurele uitwisseling van programma's en marketingcampagnes. We maken daarbij gebruik van elkaars adresbestanden, nieuwsbrieven en sociale media-netwerken en presenteren gastprogramma's op elkaars podia.

Ad 5) Professionals

Poetry International gaat zich nog meer richten op de professionals in het veld. Internationale poëzieprofessionals als dichters, redacteuren, critici, de bovenlaag dichters in Nederland en Vlaanderen en de literair vertalers en organisatoren van literaire activiteiten (nationaal en internationaal). Juist van deze groep verwacht je dat men in grote getale inspiratie komt halen bij onze activiteiten, maar de realiteit leert dat hier een extra zetje voor nodig is. Hiervoor ontwikkelt Poetry International gerichte festivalprogramma's en een specifiek uitnodigingsbeleid. Voorbeelden zijn ontmoetingen tussen dichters onderling, het in beeld brengen van inhoudelijke matches tussen Nederlandse en buitenlandse dichters en vertaaltrajecten waarbij Nederlandstalige dichters het werk van verwante anderstalige dichters vertalen (*Poet-to-Poet-translations*). Ook de geplande versterking van de presentatie en promotie van Nederlandstalige poëzie naar de rest van de wereld, verhoogt de betrokkenheid van deze groep. De professionals worden ook door het jaar betrokken bij de activiteiten van Poetry International, bijvoorbeeld als adviseur, jurylid, essayist, recensent of columnist voor *poetryinternationalweb*.

Meer bezoek Poetry International Website

Poetry International streeft naar 33% meer bezoek aan de internationale website: 5.000 bezoekers per dag in 2020. Ook hier staat een grotere zichtbaarheid van een onderscheidende inhoud centraal. Dichters en gedichten worden beter in beeld gebracht, de website wordt

dynamischer, met meer aandacht voor de koppeling tussen de actualiteit en het materiaal in het archief. De verbeterde website wordt vervolgens op verschillende manieren onder de aandacht van het publiek gebracht. Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan slimme manieren om de vindbaarheid op zoekmachines te verhogen en aan betaalde social media campagne. Uit pilots in het afgelopen jaar blijken gesponsorde posts op Facebook, Twitter en Instagram een enorme toename aan likes, shares en uiteindelijk webbezoek op te leveren. Daarnaast zullen we de website positioneren als educatief instrument op voortgezet en hoger/wetenschappelijk onderwijs en schrijfopleidingen, middels een pakket dat de kwaliteit, omvang en veelzijdigheid van het archief illustreert. De editors per land zullen deze acties in hun thuislanden uitzetten. Op dezelfde manier willen we de banden met internationale literaire platforms versterken en daar op termijn deel van uit gaan maken. Platforms als bijvoorbeeld 'The Best of Literary Internet' of 'Sunday Reading' selecteren overzichten van 'best reads' op het internet of publiceren artikelen en literaire werken opnieuw.

Daarnaast wordt het voor gebruikers van de site mogelijk actief bij de website betrokken te raken en deze te kunnen verpersoonlijken. Gebruikers kunnen eigen tours maken, leeslijsten en gedichten delen binnen hun netwerken, maar ook helpen met het taggen van gedichten, editen van vertalingen en het updaten van dichterprofielen.

4 Poetry International en de stad

Zo nauw als een stad om een huis sluit

Specifieke doelen Rotterdam

- Collectief beleid met betrekking tot internationalisering/ internationaal cultuurbeleid;
- Zichtbare verankering tot diep in de stad door taaltrajecten met sociaal-culturele instellingen;
- Verbreding publieksbereik en verhogen zichtbaarheid in de stad door nieuwe festivallocatie en samenwerking met partners ter plaatse;
- Afstemming, profilering en collectieve aanpak trajecten met lokale instellingen die een internationale focus hebben;
- Naast inhoudelijke samenwerking ook een organisatorische samenwerking met Passionate Bulkboek;
- Kandidatuur UNESCO Literaire Hoofdstad voorbereiden en met lokale literaire partners en de Gemeente uitwerken;
- Uitbreiding van het *Louder than a bomb*-traject naar 8 scholen en 1000 leerlingen.

4.1 Stad van vele talen en culturen

Steden schuilen niet wanneer het regent

Rotterdam is de stad van vele talen. Met het festival en de website haalt Poetry International alle talen van de wereld naar Rotterdam en realiseert daarmee wereldwijd vermaarde programma's die Rotterdam prominent op de wereldkaart zetten. Zoals een voormalig burgervader het eens zei, 'In het buitenland ben ik voornamelijk de burgemeester van film en poëzie.'

Op lokaal gebied richt de organisatie de focus op zichtbaarheid, collectiviteit en de culturele diversiteit: het verbinden van de vele culturen in de stad via (vertaalde) poëzie. Samenwerking acht Poetry International daarbij van essentieel belang, zoals omschreven in hoofdstuk 1.

In de aanloop naar het festival organiseert Poetry International jaarlijks trajecten met (sociaal-) culturele instellingen in de stad, waarbij taal en het vertalen centraal staat. Van de *Syrische Gemeenschap Belangenvereniging*, de in Rotterdam gevestigde *Associatie van de Eritrese Gemeenschap* tot de lokale *Chinese Ondernemersvereniging*. De gedeelde liefde voor taal en het plezier van vertalen is de basis voor deze samenwerkingen, die zowel tot presentaties binnen de gemeenschap zelf als op het festival leiden. Trouwe partners binnen deze trajecten zijn *Leeszaal West* en *ARRIVAL/View with a Room*, het artist in residence-project op Zuid. Ieder jaar nodigt

Poetry International voor het festival een dichter uit een land met een taalverwantschap met Rotterdam uit, die voorafgaand aan het festival enkele maanden actief en zichtbaar in de stad verblijft. Dit traject wordt met extra financiering van het Ludo Pieters Gastschrijversfonds gerealiseerd.

Na het vertrek van de gastschrijver en alle andere festivaldichters blijft de echo van hun taal naklinken in de stad: op de flanken van de vuilniswagens, op gemeentelijke websites, in publicaties, op podia, in combinatie met foto's in bedrijven en op parkeerplaatsen (via een traject met Fotomuseum en *Flowerdales*), en op straat (met afdeling Beeldende kunst in de Openbare Ruimte van het Centrum/CBK).

4.2 Lokale samenwerking

*De poëzie gehoorzaamt niet aan regels,
De regels volgen uit de poëzie*

De lokale activiteiten van Poetry International, met name op en rond het festival, worden in nauwe samenwerking gerealiseerd met de volgende organisaties:

Rotterdamse Schouwburg (festivalopening), *het Ro theater* (facilitair en inhoudelijk), *Passionate Bulkboek* (programma, organisatie), *Het Internationaal Filmfestival Rotterdam* (programma en marketing), *Centrum voor Beeldende Kunst/BKOR* (poëzie in de openbare ruimte), *De Kunsthal* en Rotterdamse galleries (*Art & Language*, *Het Doelenkwartet* en *het Doelensensemble* (poëzie, hedendaagse muziek, Piano Slam), *KCR* (Louder than a bomb), *Jazz International*, *De Operadagen*, *Het Nieuwe Instituut* en *AIR WORM*, *Centrum voor Hedendaagse Kunst Witte De With* en *Galerie Mama* (allen programma en marketing), *ARRIVAL/View with a Room* (gastschrijversprogramma's, taalprogramma's), *EUR*, *Erasmuspaviljoen*, *Rotterdamsch Leeskabinet* (Bijzonder Hoogleraar Letteren & Samenleving, programma's).

Met name de uitdagende gang naar het Ro Theater en de Witte de Withstraat opent de deuren voor tal van nieuwe samenwerkingen rond taal in het algemeen en het festivalthema in het bijzonder.

Een aantal samenwerkingen verdient specifieke aandacht:

Rotterdam Schone Stad (ROTEB)

Verrassende, geheimzinnige, verwarrende en ontroerende quotes uit de gedichten van onze festivalgasten worden ook in 2017-2020 aangebracht op de flanken van de vuilniswagens van Rotterdam Schone Stad (voorheen Roteb). De samenwerking leidde in 2014 tot de plaatsing van de regel 'Steden schuilen niet wanneer het regent' op het dak van het

hoofdkantoor van Rotterdam Schone Stad. Deze samenwerking wordt uitgebreid met een grotere zichtbaarheid van poëzie in de uitingen van Rotterdam Schone Stad en een jaarlijkse wedstrijd voor Rotterdamse dichters, professional of amateur. Een jury van vijf personen selecteert de winnende regel, die vervolgens wordt geplaatst op een Schone Stad-wagen. De regel wordt onthuld tijdens het Poetry International Festival in juni.

Language & ART

Vanaf 2006 verbindt Poetry International poëzie met beeldende kunst. Vanaf 2014 doen we dat in nauwe samenwerking met de Kunsthal en meer dan 15 Rotterdamse galleries. In 2017-2020 wordt deze samenwerking voortgezet en uitgebreid met nieuwe partners als Galerie Mama, Witte de With en TENT. De galleries tonen werk van kunstenaars die op het grensvlak van taal en beeld werken. De *guided tour* langs alle galleries tijdens het festival start bij *Language & ART*-partner De Kunsthal, waar werk van alle deelnemende kunstenaars is te zien. Tijdens de tours, die de hele festivalweek plaatsvinden, treden festivaldichters op in de galleries.

Passionate Bulkboek

De ambitie in 2012-2016 rond nauwere samenwerking met Passionate Bulkboek is deels gerealiseerd. Poetry International is als programmeur betrokken bij het GDMW-festival en werkte mee aan de Dag van de Literatuur en de Dag van het Literatuuronderwijs. De beoogde gezamenlijke werkruimte en de daaraan gekoppelde organisatorische samenwerking kon wegens het lopende huurcontract van Passionate Bulkboek in deze periode niet worden gerealiseerd. Poetry International verbreedt en verdiept de programma's van Passionate Bulkboek met kwalitatief hoogstaande (internationale) poëzie en Passionate Bulkboek verrijkt de activiteiten van Poetry International met een onderscheidende kennis en netwerk rond jongeren en literatuur. Naast de inhoudelijke betrokkenheid richten de beide organisaties zich in de komende cultuurplanperiode op een verdergaande samenwerking, gericht op gemeenschappelijke huisvesting. De huidige opzegtermijnen van beide organisaties bieden zicht op een gezamenlijke ruimte halverwege 2017. Met het oog op een gezamenlijke huisvesting zijn er inmiddels oriënterende gesprekken gestart met Stichting Kunst Accommodaties Rotterdam. Voor een uitgewerkt plan komt de deadline van deze cultuurplanaanvraag te vroeg.

Rotterdam UNESCO Literaire Hoofdstad.

In 2015 heeft Poetry International vanuit een inhoudelijke rol binnen de lokale literaire belangenvereniging het stoutmoedige plan opgevat rond de kandidatuur van Rotterdam

voor UNESCO Literaire Hoofdstad. Met een wereldwijd vermaard internationaal festival, nationaal in het oog springende festivals en programma's voor nieuwe literatuur, een nationaal opererend educatief literair aanbod, de aanwezigheid van belangrijke schrijvers als Marcel Möring, Anne Vegter, Jules Deelder, Said El Haji, Ernest Van Der Kwast, Hester Knibbe, Alex Boogers, Ester Naomi Perquin en een landelijk toonaangevende Spoken- en rapscène kan de stad zo'n namelijk predicaat met trots op de borst spelden. Een mogelijk partnerschap met Antwerpen, waarmee Rotterdam op literair gebied al een hechte samenwerking heeft, verhoogt daarenboven de kans op een kandidatuur. Poetry International zet zich in 2016 in om de mogelijkheid rond zo'n kandidatuur te onderzoeken. Dit kan leiden tot een bidbook in 2017. Het predicaat Literaire Hoofdstad helpt Rotterdam bij de verdere professionalisering en de versterking van de nationale én internationale zichtbaarheid van de literaire sector. De winst die wordt behaald is breed en varieert van meer aandacht voor literatuur in het onderwijs, het tegengaan van laaggeletterdheid, het tegengaan van ontleding, het aantrekken van uitgeverijen, schrijvers en lezerspubliek naar de stad en het delen van cultuur middels literatuur.

Louder than a Bomb en samenwerking met de lokale 'spoken'-scene

Poetry International heeft de rechten verworven om buiten de VS de spraakmakende en inspirerende film *Louder than a Bomb* over een grote slamwedstrijd in Chicago te gebruiken voor educatieve doeleinden. De film staat centraal in een VO-traject, dat samen met het Kenniscentrum Cultuur Rotterdam is opgezet. Aan het traject zijn tien Rotterdamse Spoken- en Poetry Slam-artiesten als workshopleider, presentator, coach en artiest betrokken. Het traject heeft zich inmiddels ruimschoots bewezen en krijgt in 2017-2020 uitbreiding naar 8 scholen en 1000 leerlingen per jaar. Naast het VO worden in de komende cultuurplanperiode HBO-docentenopleidingen bij het traject betrokken, waardoor nog eens 400 studenten worden bereikt. De eindpresentatie is jaarlijks op het Poetry International Festival.

Daarnaast start de organisatie in het kader van *Louder than a Bomb* een samenwerking met het Doelenensemble/ Piano Slam, waarmee disciplines als muziek, theater en dans aan het project worden toegevoegd. Het succesvolle spoken-team van Poetry International fungeert binnen deze samenwerking als coach en jury voor het taalgedeelte.

De volgende dichtregels zijn in dit Cultuurplan gebruikt

- 1) Een zuivere schim in een vervuilde schepping (*Lucebert, Nederland*)
- 2) Een ruimteschip heeft geen anker (*Nikolaj Kuntsjev, Bulgarije, vert. Raymond Detrez*)
- 3) Allerhande talen vliegen boven deze wereld (*Bei Dao, China, vert. Maghiel van Crevel*)
- 4) Ik zag de wereld in dat café in Rotterdam (*naar Nuno Judice, Portugal, vert. August Willemsen*)
- 5) Een spin zonder web is een radeloze wandelaar (*Dick Hillenius, Nederland*)
- 6) Als het nieuwe tussen ons maar niet verdwijnt (*Ahmed Suwaylim, Egypte, vert. J. Brugman*)
- 7) Taal is immers de enige weg om door jou bemind te worden (*Shoichiro Iwakiri, Japan, vert. Jan Lauwereyns*)
- 8) Ik leen seizoenen van een ander land (*Wole Soyinka, Nigeria, vert. Marijke Emeis*)
- 9) Alles wat telt is minder dan het meest ondeelbare (*Nelson Ascher, Brazilië, vert. August Willemsen*)
- 10) Heden en toekomst zijn definitief gekraakt (*Remco Campert, Nederland*)
- 11) Het moment is even vluchtig als /De herinnering eraan intens (*Elly de Waard, Nederland*)
- 12) Geen tijd om voor alles tijd te hebben (*Yehuda Amichai, Israel, vert. Tamir Herzberg*)
- 13) Ik heb besloten eeuwig te gaan leven/ heb een baan genomen bij het ministerie van communicatiemetafysica (*Jurgen Rooste, Estland, vertaling Iris Réthy*)
- 14) Poëzie volgt de mens op de voet (*H.H. Ter Balkt, Nederland*)
- 15) Uit de Rotterdamse Schouwburg verheffen zich dunne, vloeibare trillers (*Linda Maria Baros, Roemenië, vertaling Jan Mysjkin*)
- 16) Soms vind je een woord zo passend/ dat het bij de geringste uitleg huivert (*Rita Dove, VS, vert. Diana Ozon*)
- 17) Zo nauw als een stad om een huis sluit (*Hester Knibbe, Nederland*)
- 18) Steden schuilen niet wanneer het regent (*Joseph Brodsky, Rusland, vert. Peter Zeeman*)
- 19) De poëzie gehoorzaamt niet aan regels,/ De regels volgen uit de poëzie (*Gerrit Komrij, Nederland*)